

722598

NOUA
BIBLIOTECĂ ROMÂNĂ

COLECȚIUNE DE NOVELE ȘI ROMANURI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SERIA I.

BROȘURA I. — XII.

BRAȘOV.
EDITURA ȘI TIPARUL TIPOGRAFIEI ALEXI.

1881.

722622

Drapelul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Novelă

de

Jules Claretie

— Vedeți, ȳicea adesea b tr nului c pitan Fougerel, lovind m sa cu pumnul, voi nu sciți ce este drapelul. Trebuie să fi fost cineva ost n; trebuie să fi trecut otarele și să fi urmat drumurile care nu mai sunt drumurile Franciei; trebuie să fi fost depărtat de țer  și incă lipsit de vorbă a limbei ce am vorbit din copilăria; trebuie să se fi convins cineva, in timpul ȳilelor de ostenel , că tot ce rem ne din patria absentă, este acea bucătică de mătase tricoloră care f lf ie acolo in centru batalalionului; trebuie să nu fi avut in fumul bătăliei, alt semn de raliare de c t acea bucătică de stofă sf șiat , ca să ințeleg , ca să simț  tot ce conține in crețele sale acel lucru s nt ce să numesce drapel. — Drapelul, amicii mei, s'o sciți bine, este, cuprins intrun singur cuv nt, făcut pipăit intr'un singur obiect, tot ce a fost, tot ce este vietta fi -căruia dintre noi: v tra unde ne-am născut, colțul de p m nt unde am crescut, cel dint i suris de copil, cea dint i iubire de tîner, mama care ne l g n , tatăl care ne c rt , cel dint i prieten, cea dint i lacrimă, speranțele, visurile, nălucirile, amin-

tirile; toate aceste lucruri sunt cuprinse într'un cuvânt. într'un nume, cel mai frumos din toate: țera. — Da, așa e, drapelul este toate acestea; este onoarea regimentului, fala sa strălucind în litere de aur pe fecele lui vestejite care poartă nume de victorii; este conștiința vitejilor care merg la moarte împrejurul lui; este datoria în tot ce este mai sever și mai mândru, reprezentată de tot ce este mai mare; o idee fălfind într'un stég. De aceea se nu vă mirați decât este iubit acel drapel adesea în sdrențe și decât sunt mulți acea care mor pentru el. Se pare că toate inimile regimentului sunt legate de dânsul prin fire nevedute. A-lă perde este o vecinică rușine. Mai bine ar fi să palmuiască unul după altul aceste mii de omeni, de cât să le răpescă vr'o dată drapelul lor. Nu, nu, de o sută de ori nu; nu veți înțelege nici o dată cât poate suferi un om care scie că drapelul său a ramas, ca o parte integrantă a țerei, în mânilor dușmanului.

„Este o idee fixă care 'l sbucimă și 'l róde: „Drapelul este acolo! Ei l'au luat; ei 'lu păstréză!“ Ce este un drapel? Im veți spune; un simbol. . . . Un simbol, fiă; dar pe cât timp némul omenesc va avea nevoie de a se lega de câte o credință sănătósă,

bărbătească și adevărată, el va avea trebuință de aceste simbole a căror vedere mișcă în noi până în adâncul sufletului, toate simțimentele generose, tot ce ne duce spre devotamentu, spre jertfă spre abnegațiune și datoriă.

După ce vorbea astufel căpitanul Fougerel cădea îndată în visarea lui obicinuită. Era, de obicei, un om trist, abătut, gânditor încovoiatu de vârstă; și în mica cafenea de la Veron, unde venia în fiă care sêră să cetiască diarele de la Paris, nu se auđia vocea lui decâtu fôrte rar și în ocasiunile cele mai mari. De multî ani, Fougerel adoptase Cafeneaua Orașului în colțul stradei care încogiura biserica. El venia, după mêsă, în fiă care sêră, la aceeaș oră; ședea totdeauna la aceeași mêsă. rămănea acelaș număr de ore și să retrăgea la acelaș minut; casa lui era în apropiere de vechia stradă Saint Jacques. Mêsă unde ședea nu era nici odată ocupată de cât de dênsul. Dêcă înaintea sosi- rei lui un călător nou venit la Vernon, sau vre un trecător, se aședea în colțul unde bătrênul soldatu se ținea de obicei, chelnerulu se apropia și i spu- nea încetu:

Domnule nu puteți rămănea aci; este mêsă căpitanilor.

„Mésa Căpitanilor“ era vestită în cafenea a Orașului și, de și Fougerel venia singur, ea păstrase acea denumire în amintirea unui alt soldat, soțul lui Fougerel, care și elu ședea în fiecare seară înaintea acestei mese de marmură. Vernon îi veduse, mult timp în același loc, în această cafenea, mișcând dominurile care sunau pe marmura mesei, sau făcând să ardă deasupra cesci un mic strat de cognac și privind, fără de a dice nici un cuvânt, acea flacăra care se stingea curându, fără putere cum se stinge un bătrân. Nu erau nici posomorîți, deși bătrîni, nici ursuzi; însă nu erau pre vorbitori. Convorbirea lor, unde reveniau de atâtea ori amintiri de altă dată, ecourile țăilelor de luptă, chipurile amicilor dispăruți le era destul. Prietenia lor înlocuia ori ce pentru ei și, de și puțin auvți și împovorați de vîrstă, ei se simțiau fericiți.

Fougerel și Malapeyre, cum se numea cei doi căpitanî, erau de mult vechi prietenî. Se cunoscuseră în același regiment de liniă și, aproape în același timp, trecuseră în același batalion al grenadirilor gardei imperătescî. Fougerel era Normand, îngagiat voluntar, plecat de tîner dela satul lui, Pressagny, în apropiere de Vernon, și, luptându-se vitejesce, necruțînd

nică sângele seu, nică ostenéla sa, dobândise gradul de căpitan. Malapeyre făcuse tot astfel, ajungând acésta țintă pe aceleași drumuri. Fiú al unui pescar de la Lormont, lângă Bordeaux, precum Fougerel se născuse dintro familiă de mici arendași normanđi, elu își devotase viața acelei Francii pe care Napoleon I o aruncase atunci in tóte întêmplările resboiului. Elu găsise, la sfârșitul acestei existențe de muncă, o sabiă de căpitan, crucea de onóre si o modestă pensiune, abia cu ce se trăiască; dar, tot ca și lui Fougerel, puțin i pása lui Malapeyre dacă trăia sau muria. Unul lângă altul, ei făcuseră ca nisce ostași otăriți, cele din urmă campanii ale imperiului. Să bătuseră la Smolensk, la Leipzig, in Germania, in Francia, si, după intoarcerea de la insula Elba, vërsară sângele lor la Waterloo, in incercarea supremă a ambițiosului lor stăpân. Amendoi făcuseră tot ce putuseră ca se scape de viață. Răniți amendoi, căduseră cu cele din urmă careuri, inconjurați de dușmani morți. Apoi, a doa și după convalescența lor, găsiseră un rege aședat pe tronul împêrătesc, pe care atăta timp il susținusera cu mânilor viteze; drapelul alb fãlfãind in locul drapelului tricolor, uniforme noi, o cocardă nouă. Elvețienii cari numeau pe soldății lui Milhaud și lui

Ney „tâlharii de la Loire.“ Un vis dispărut. Ceî doi prietenî se uitară unul la altul dând din cap. La patru-șeci de ani, in tótă flórea lor, ei se desceptau ca din tr'un vis si se vedeau licențiați, fără meseriă, fără speranță, cu o modestă pensiuone de retragere care le plătea cu sgărcenie prețul ranelor lor. Ce se facă? Și ce viața erau se ducă, in acea Francia nouă, acei doi soldați deveniți suspecti, bonapartisci pentru uni, jacobini pentru cei laltî? Fougerele si Malapeyre se consolară, șicându-și că Burbonii nu vor putea se remănă mult timp pe tron si că nu aveau de cătu se ascepte. Atunci ei că-utară, in acea mai mare țeară pentru care se lup-taseră atât de mult și atât timp, un colțișor unde să se stabilească, să se odihnească si se aștepte. De doue-șeci de ani erau departe de țeara lor, de doue-șeci de ani mergeau prin lume, tot pe drum, nici odată odihniți, invingători și invinși, intrând, cu musica in capu, in capitalele cucerite și dispu-tând a doua și, Cazacului sau Prusianului, pământul Francei, scăldat de sânge frances. Doue-șeci de ani de alergări și de lupte. In doue-șeci de ani, casele se golesc, părinți bătrăni dispar. Nici unul, nici altul nu mai găsiră o urmă din trecut. In locul micei case de la Lormort unde se născuse,

Malapeyre găsi un han de curând clădit, care servea la schimbul diligenței în Bordeaux.

Când întrebă, la Pressagny ceva despre părinții sei, Fougerel vedu ómenii cari căutau în memoria lor și care diceau :

— Da, am auzit de dênșii. Au plecatu de aici ca să se stabileasca la Pacy și acolo au murit.

Écă tot ce rămănea celor doi prieteni: nisce nume săpate pe o peatră, în tr'un cimitir de sat. De aceea, vedându-se nefolositori și simțindu-se singuri în lume, ei se otărîră a urma, cot la cot ca nisce soldați în rang, drumul vieții. Nu se mai despărțiră. Fougerel facu pe Malapeyre a se otărî a locui în Normandia și, alegend acel liniscitu și frumos oraș Vernon, ei asociară sărăcia lor și reușiră, obicnuții cum erau cu tóte felurile de lipsuri, a o prefac în tr'un fel de avuțiă.

Era odihnă absolută, după absolută mișcare. Ce deosebure între viața lor trecută și acéstă viață nouă! Anii curgeau în zile lungi ca nisce serî de iernă, umplute de aceleași convorbiri, cu aceleași preămbări.

Orașul, cu stradele sale pitoresci, venerabile, unde pe aci pe colea apare căte o urmă din trecut,

este unul din acelea unde îți place să te opresci ca să te odihnesci. Sena curge lină pe sub bătrânul pod de pétră. Fumuri sănătóse, mirosítóre es din acoperișe; chipuri vesele se arată la ferestre. O linisce completă. Abia câți-va soldați de la tren fac să resune mai tare pavagiul stradelor sub călcăiele lor impintenate. Acea poporațiune de rențieri, de vechi militari pensionari, de amatori de grădină, trăiesce fericită sub atmosfera normandă:

— Aș da tóte butóiele de mustul vostru de mere pentru două vedre de Medoc, ȕicea câte o dată Fougerel; dar mărturisesc că omul trăiesce bine in Normandia și că îmbătrânesce cu plăcere.

Cu tóte astea bucuriile celor doi oficiari nu erau escesive, și tóte plăcerile lor constau in a să preâmbla pênă la parcul de Rizy; apoi, urmând inainte, oprindu-să câte o dată pe drum ca să dessemneze pe nisip vre un plan de bătăliă pe care o discutau, ei intrau in pădure și nu să opreau de cât sub mândrii arbori de la Valmeux. Se intorceau apoi tot vorbind și discutând până la hotel, unde mâncau și, salutând pe óspeți, să așeȕau la mésză, ascultând mai mult de cât vorbind. După mésză se duceau la cafenea și asceptau ȕece óre,

jucând domino. Indată ce clopotul bisericeii bătea, ei se întorceau acasă și, jos la scară, își strungeau mâna, fie care se retrăgea în odaia sa, și adormiau visând la euceririle lor trecute și la biruințele dispărute.

A doua zi după Waterloo, ei sperau că guvernul Bourbonilor nu va fi de cât provisoriu, și sperau că într'o zi aveau să mai tragă sabia ce atârna la capul patului lor. Dar anii treceau și cei doi căpitanii simțeau că îmbătrânesc și Carol X, după ce succedase lui Ludovic XVIII, urma a mai domni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Aide, zicea câte o dată Fougerele, s'a sferșit; veți, bătrânul meu Malapeyre; n'o să mai comandăm nici o companie; trebuie să facem loc celor mai tineri; reumatismele vin și ne-am deprins a nu face nimic; aerul casarmei ne ar părea prea greu! Adio, speranțe frumoșe! Vom muri căpitanii, numai căpitanii.

După 1830, se gândiră un moment a reintra în armată. Dar erau deprinși la acea viață liniștită, la acel colț obicnuit, la acea fetiță suriđendă care îi priveau printre florile care împodobiau ferestra, la acea dómna din cafenea pe care o să-

lutau și care îi respecta, la acele sălutări amicale ale trecătoritor care se inchinau înaintea „căpitanilor,” la acea fericire din toate zilele, la acea viață pătrunzătoare care lăgăna pe om și adorme necazul lui. Nu cutezara să părăsescă toate acestea. Nu mai erau la vârsta aventurilor. Ne trăind de cât în timpul de altă dată, amintirile lor le erau destul. După câte-va zile de febră ostășească, ei se liniștiră și Vernon îi vădu ca mai înainte ședând suridând, tăcuți, simpatici, la masa „căpitanilor” la Cafenea orașului.

Obicinuți a și petrece toate zilele împreună, otăriti a sfinși împreună esistența lor, acei doi soldați, acei doi prieteni se deosebeau, cu toate acestea în multe fisicesce și moralicesce. Prietenia lor atât de viuă și de trainică era pôte rezultatul acestor deosebiri. Fougerel, înalt, slab, uscat, palid la față și cu barba cărunță, era mai sever de cât soțul lui, fără însă a fi posomorit. Malapeyre era și el înalt, dar gros și sângeros; el suridea și glumea bucuros. În obiceiurile lor nu erau multe deosebiri. Fougerel avea o patimă, tutunul: fuma neconținut, dimineța la ferăstră, ziua preâmbându-se, seara cetind. Lui Malapeyre îi plăcea vinul spaniol, Madera,

Alicanta séu Xeres. Fougerel il acusa adesea in glumă de ar fi sensual. Acest gust al căpitanului pentru vinurile peninsulare nu mergea cu tóte acestea pênă la beție; dar el ar fi ramas nemulțămít de prânsul séu decă n'ar fi luat inainte un pahar de vin de Alicanta și pe la mijlocul mesei un pahar de Madera.

— O amintire din resbelele nóstre din Spania și din Portugalia, ȕicea el riȕend.

Fougerel nu cuteza să 'i facă imputări asupra acestor resipiri, el care cheltuia economiile sale cumpărând tutunuri străine și pipe estravagante, pe care le atirna in odaia sa, formând șiruri pentru „museul séu.”

Nu li s'ar fi găsit afară de acésta nici un păcat ascuns. Bêtrâniȕ după ce se espuseră de o sută de ori a fi omoriȕi in luptă, nu găsiră nici o dată, in timpul tinereȕii lor, șese luni de vieȕă liniștită, din acele ore in timpul cărora omul se gândește că el este făcut pentru a fi iubit, pentru a iubi. După ce lăsaseră puțin din ânima lor, din fantasia lor, și din sângele lor, la spiniȕ drumului, ei se regăséu fără copii, fără alte amintiri de iubire de cât nesce istorióre de garni-

sónă, foarte obosiți, foarte uitați, foarte singuri în orașul unde se retrăseseră, și cu toate acestea fericiți, liniștiți fără dorințe, fără regrete, sicuri că 'și făcuseră datoria pe care orî-ce om trebuie să o îndeplinească. Se gândeau că ei erau din aceea a căror familie e țera, a căror lege e jertfirea; soldați fiind, ei se purtaseră ca soldați, și, mulțamiți de jertfă, își diceau că au dreptul de a se odihni după o zi bine îndeplinită, și rămăneau bucuroși în umbra lor, tăcuți, umiliți necunoscuți, rămășițe venerabile ale unui mare naufragiu.

De altmintrelea o iubire adâncă le rămănea, o mângăiere supremă, din acelea care pot umplea o viață. Căzuți la Waterloo, ei încheiaseră cel puțin cariera lor prin un act de devotament, sublim, care mulțamea cu totul conștiința soldatului și a cetățenului și făcea să lucască o rață de mândrie în ochii lor când își aduceau a-minte.

În acea zi, 18 Iunie 1815, atunci când sôrtea uriașă a omului care ținuse Franția în mânele sale se fărâmă, în peirea generală, acei doi ómenî, perduți în mulțimea armatei invinse, simțiseră, până la ultimul moment, bătînd în peptul lor ânima țerei. Ei asistară, diminęta, cu arma la braț, la începutul

luptei care fu o biruință. Armata englesă, decimată vedu de multe ori ridicându-se în fața ei fantasma înfrângerii. Incăpăținarea lui Wellington, ducele de fer, o scăpă. Ea dete soldaților lui Bulow și lui Blücher timpul de a sosi pe câmpul de bătălie, găsiind în picioare pe cei din urmă Englesi. Grenadierii gardei, urmând de departe luptele uriașe de la platoul Mont-Saint-Jean, ascultând impușcăturile care veniau din spre Hougoumont, spre stînga, și detunăturile care, spre dreapta, lăsau a crede că Grouchy se apropiă; grenadierii așteptând césul unde vor fi și ei aruncați în foc, pentru a sevârși victoria începută; bētrânii soldați, nerăbdători se gândiau că ziua duréază pré mult și se întrebau cum Ney nu măturase până acum pe dragonii lui Pohnsomy, „copii roșii“ ai lui Wellington și highlanderii din Scoția,

De o dată, pe la finele zilei, când se credea câștigată această bătălie crâncenă, sosirea neasceptată a lui Blücher, căruia Lobau nu se mai puteau împotrivi, acea năvălire a unor trupe prospete pe tērâmul luptei, schimbă de o dată fața lucrurilor și puse desordinea în rândurile armatei franceze.

Din tótă această armată désă și puternică, nu

mai remâneau neatinși de cât grenadirii gardei. Cele lalte corpuri, greu incercate de dimineta, erau acum amestecate și confundate. Fantasinii, cavalerii cuirasierii lui Milhaud, lancerii lui Ney, tunarii grenadirii, tot se rostogolesce, perduto, ca un val omenesc, sub presiunea colonelor prusiane care veneau din spre Planchenoit. Atunci garda se formează in careuri, incercând a se impotrivi soldaților lui Blücher și Englesilor lui Wellington, care acum cobora scoțind țipete de pe platoul unde Francesii îi măcelăriseră dimineta. Nemișcați cu baioneta inainte, ințepenii la pământ, grenadirii gardei aștept oțăriți atacul suprem al inamicului. Careurile lor, cetăți omenesci, sdrobite de mitralia, se invertesc sub foc, se derama sub glonțe, se resipesc lasând gramedii de cadavre pentru a areta locul unde s'au luptat. Cinci sunt distruse, trei mai resistă! Careurile comandate de generalii Petit și Poret de Morvan, atacate la rândul lor, se manțin mândre sub ploia ghiulelelor și a glonțelor. Imprejurul lor se grămădesc morții englesi și cadavrele prusiane. Acolo, printre acesti eroi, se luptau căpitanii Fougerel și Malapeyre, puși in centru, sabia in mână, alătura cu drapelul. Paliți de mâniă, ei aruncau

dușmanilor cele mai teribile injurii, inăbușiți sub sgomotul bătăliei. Un glonț veni să lovască drept în frunte pe oficiarul care ținea drapelul tricolor. Rănit de mörte, remase în picioare, sprijinit de cöda drapelului. Și de o dată, degetele lui se deschiseră și el cădu jos la pământ cu fața în jos.

Fougerel, strigă Malapeyre, ia drapelul.

Fougerel luă stindardul scăpat din mâna mortului și îl ridică cu o furiă nespusă d'asupra capetelor. Un glonț veni și dete jos vulturul, și căpitanul simți în mâna lui drapelul care vibra ca o ființă rănită.

În acest moment, Prusianii, înaintând încet, dar cu siguranță, împingeau desele lor masse asupra cercului care începea a slăbi. Deja căți-va soldați speriați se deslipeau de grupa cea eroică și se amestecau în mulțimea inspăimântată care fugea prin soșeaua de la Genappe

Atunci i se păru lui Fougerel că aude un strigăt mare, tot de o dată rugător și impunător un strigātu care i poruncia de a scăpa drapelul, și era vocea lui Malapeyre. Ceî doi căpitani se uitară unul la altul în fumul întunecos ce-î inveluia. Ei schimbară o privire repede ca un fulger. Se înțeleseră. Bătălia era perdută.

— Sunt prea mulți! prea mulți! ținea Malapeyre.

Peste câte-va minute soldații lui Blücher vor smulge din mâinile soldaților morți drapelulu grena- dirilor gardei. Trebuie dar să îl distrugă pentru de a impede o astfel de profanare.

Fougerel inclină drapelul și, rupându-i còda pe un tun, i smulse bucata de mătase.

— Ingropă-lu țise el amicului seu.

Era, la picioarele lor, dintre cadavre, un pămătuf rupt; Malapeyre îl luă și săpă cu el o gaură destul de adâncă în pământul moiat și noroios. În acea gaură, el depuse drapelul ca în tr'un moment și îl acoperi cu un strat de pământ roșu de sânge. Când rădică capul spre Fougerel, el auzi pe căpitan care i ținea cu un gest plin de mândriă:

— Acum să trăiască Franca! putem se murim!

Și amendoi subț mitralia îngrozitoare, printre țipetele de biruință ale invingătorilor, în mijlocul plângerilor sinistre și al amenințărilor invinșilor, acei ómenii, reci, suridând, fericiți că a scăpat drapelul lor, aruncau ca o armă neputincioasă còda ruptă în fața Prusianilor, cari acum impușcau careul fără a mai ochi.

Peste puțin nu era să mai rămână în picioare pe câmpul de bătăia dela Waterloo de cât cel din urmă careu, acela pe care îl comanda Cambrone, și în care Napoleon I voi să se închiadă ca să moră; cei din urmă luplători ai armatei franceze erau să cadă costă la costă, srobiți, éra nu învinși.

Fougerel și Malapeyre remaseră pe câmpul de luptă. Răniți amendoi, ambulanța i despărți mult timp . . . O dată vindecați, se întorseră acasă pe jos; cei cari i vedeau, triști, paliți, rău îmbrăcați, credeau mai lesne că sunt cerșitori de cât soldați. Dér ei se simteau destul de bogati, aducânduși aminte că și îngropaseră ca nisce sgârceți, singura comoră ce prețuia în lume, căci reprezenta onórea națională, purta colorile franceze și li se părea că era ca o iconă pipăită a țerei.

Când își aduceau aminte de acea și îngrozitoare, în care, tot fiind pierdut, ne mai având împrejurul lor de cât mortea, se împotriviseră până la sfârșit, cu sângele în ochi, cu insulta la gură, cu mâna înțepenită pe mânerul săbiei pe care ar fi rupt-o ca să nu o predea? când evocau aceea ultimă scenă a dramei ai căror actori fuseră, acele grămeți de morți cu forme străine, acel cer incen-

diat, acea mulțime de uniforme roșii și negre, acea liniă de foc care înconjura acel careu de ómeni hotărâți să móră, apoi acel drapel sfâșiat, acea códă ruptă, acel stindard dispuiat dușmanului și scăpat; când își diceau: „Am făcut acésta,“ Fougerel și Malapeyre ridicau fruntea, se uitau unul la altul cu ochii multămiți și 'și stringeau mâna repetându-și:

„Cel puțin, ei nu au luat drapelul grenadirilor gardei!“

Acéstă ideiă era mângăierea lor; acéstă faptă era consacrarea vieței lor. Puși la pensia, nefolositori, ei se gândeau că cel puțin ei singurî resbunaseră onórea țerei și a regimentului. De aceea când vorbeau de acel trecut, cei doi căpitani surideau, Fougerel își freca mânilé și Malapeyre îi dicea :

— Aide, se bem un pahar de Madera in sănătatea drapelului. Nu poți se refuđi acésta !

Astfel trăiau linisciți și multămiți, acéști ómeni care își deschiseră vinele ca se facă o clamidă de purpură suveranului lor și cari și-ar fi dat vieța pentru a cruța o infrângere Franciei.

Intr'o séră ei ședeau la mésă lor obicinuită, Fougerel fumând și ascultând sgomotul bilelor de

fildeș ce se invêteau pe biliard: Malapeyre, care citea un ȕiar sosit de la Paris, făcu de o dată o mișcare, scóse un țipet inăbușit și lasă să cadă pe mēsa de marmóră ȕiarul ce ținea in mână. La mișcarea ce făcu amicul său, Fougerel privi pe Malapeyre cu mirare și cu ingrijire. Malapeyre era galben ca cēra: buza cea inferióră tremura sub umbra mustăței. Semēna a unuī om care se inăbușesce

— Ce ai? intrebă Fougerel.

— Ce am? făcu Malapeyre.

Voi să vorbescă și Uvocea i se opri in pept; el luă ȕiarul cu mână și, arētând cu un deget tremurând câteva linii lui Fougerel, el ȕise numai acest cuvēt:

— Citesce!

Fougerel luă ȕiarul, dând din cap. „Ancă un soț de arme care a murit,“ își ȕicea căpitanul și ochiī sēi căutau numele aceluī care pleca, când zărind pasagiul din faptele diverse pe carī i-lu arētase Malapeyre, el se simți cuprins de fiori. Un nor de sânge îi trecu dinaintea ochilor, ca și când ar fi primit in cap o lovitură de sabiă. Era cam amețit.

— Ar fi cu putință! și se el. Cum! au putut să-lă ea?

— Citesce! repetă Malapeyre.

Fougerel citi din nou, scandă unul după altul cuvintele tipărite. Era un extras din Gazeta de la Berlin, care conținea ceia ce urmază: „S'a reparat mai deună-și, la Garnison Kirche, in Potsdam, mormântul lui Frederic cel Mare. D'asupra s'au așezat jur împrejur drapelele franceze luate la Waterloo, printre care se află stindardul dragonilor împărătesci, acela al voltijorilor și drapelul regimentului 1-*iu* al grenadirilor gardei.”

— Drapelul, și se Fougelel intrerupându-se. ei au luat drapelul!

Urmază, respunse Malapeyre, care ținea ochii pe amicul său.

— „Acesta din urmă (al nostru, și se Fougerel cu mâniă) fusese cules de pe câmpul de luptă in ziua de 18 Iunie 1815. Apărătorii săi îl rupseseră, și numai a doua și săpând o gropă pentru morți, soldații prusiani găsiră aceste sdrențe tricolore ascunse. Principesa de Hohenlohe a cusut, cu propriile-și mâni, acest falnic trofeu, care impodobesce astăzi mormântul lui Frederic II.“

— Drapelul, drapelul nostru, repetă încă Fougerele, a căruia mâniă creștea; ei l'au găsit și l'au păstrat; și, cum țic, el împodobesce astăzi momentul regelui lor! Ah! Malapeyre, ecă o tristă țic!

— Fôrte tristă respunse Malapeyre, resucindu-și mustața.

Și apoi amândoi, cădând într'o visare, tăcură. Ce cufundare! Ce deșteptare! Ideia că, in uriașa cădere a țerei, ei scăpaseră onórea regimentului ridicând dușmanului dreptul de a se lăuda cu învingerea grenadirilor, această ideeă de douăzeci de ani, era mângăierea lor; bucuria lor intimă, carea creștea din țic in țic cu cât trecea timpul cu cât faptele se adânceau in acea cétă a timpului care este ca aureola amintirilor. Acea supremă desfidere aruncată sórtei, acea luptă din urmă a doi ómenī de animă in contra norocului, îi făcea mândrii când își aduceau aminte. In acea fală a trecutului, ei nu voiau pentru dênșii de cât această parte, care le era destul. Erau convinși că datoria lor nu fusese stérpă, mulțamiți de a sê fi luptat pênă la sfișit, și in infrângerea armatei și a națiunii de a fi scăpat acea remășiță, un drapel.

De aceia, rândurile traduse din Gazeta de

la Berlin erau pentru dênșii o cumplită lovitură. Ele nimiceau într'o clipă, tótă fericirea lor. Acestor osteni drepti li sê părea că cine-va îi acusase de o dată de mișeliă. Acea mențiune a drapelului prisionier le părea ca o insultă personală. Era chiar mai mult de cât o insultă, era o imputare fățișă a patriei făcută acelora cari erau însărcinați sê o apere. — „Ei au drapelul!“ Acéstă cugetare ținu muți tótă séra pe cei doi căpitanî, și trebui ca chelnerul să le spună că sunt un-spre-dece ceasuri ca se 'i scótă din adânca lor visare.

Nici o dată nu remaseră așa târziu la mésa lor obicinuită.

Se întórseră acasă gânditori și fără se vorbescă. Ensê, înainte de a se despărți, își strinseră mâna cu o elocință mută, mai puternică de cât ori ce cuvânt. Apoi se culcară însă fără a putea dormi; amândoi vedeau, când inchideau ochii, liniile blăstemate ale acestui articol care cădea in viêtă lor pacinică ca o ghiulea asupra unei case liniscite.

A doua zi, când se sculară, cei doi prietenî se salutară cu intristare. Malapeyre suspina. Fougere, mergând la Otelul de Evreux, lovia cu bastonul petrele drumului, ca și când ar fi amenințat

pe un dușman nevăduț. Timpul era frumos. În preâmbularea lor până la Valmeux ei nu vorbiră de drapel. Semănau cu acei părinți cari se feresc de a vorbi de copilul lor mort. Séra, înainte de măsă când feciorul aduse lui Malapeyre paharul de Madera ce bea de obicei, căpitanul țise :

— Iti mulțămesc nu eau.

Feciorul il privea cu mirare.

— Nicî n'o sê mai eau, adause Malapeyre cu o voce blândă.

Fougerel era tot atât de mirat ca și când clopotnița bisericii ar fi căduț o dată, apoi, privind pe Malapeyre în față :

— Țiceai că nu poți sê mânâncî fără se fi bêuț un pahar de Maderă ? țise el.

— Da, altă dată, respunse Malapeyre.

— Altă dată era ieri.

— Mult timp a trecut de ieri pênă astăzi.

— Adevêrat, țise Fougerel.

La măsă, Malapeyre refusâ încă vinul ce 'lû bea în mijlocul prânțului. Tôtă lumea se mira întrebându-sê decă căpitanul e bolnav. În adevêr era palid și posomorît, și Fougerel asemenea.

Mergênd de la hotel la cafenea, Fougerel cânta cu vocea jumătate un marș.

— Cânti, pare că te duci la o inmormântare, *disse Malapeyre.*

— Și la o inmormântare mă duc, *respunse Fougerel.* A murit in mine ceva care trăia ieri: o incredere, o speranță, o bucuriă.... Scii ce?

— Sciu, *disse Malapeyre.*

Chelnerul de la cafenéua orașului remase incremenit, in séra aceia, când veni cu tava cu cafea și cognac și când Fougerel îi *disse:* „Nu 'mă trebuie,“ și Malapeyre adaugă: „Nici mie. Dute inapoi.“

Trebuie să las cel puțin cognacul intrebâ chelnerul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Nu, nimic.

De sigur era ceva cu totul schimbat in viéta căpitanilor. Obicînuiții cafenelei pretinseră, insă fără doveđi, că, după ce imprumutaseră pentru șese luni solda lor, o perduseră intr'o plasare nenorocită. Sermani ómeni! De altmintrelea, trebuie să o recunosc aceste noui economii aduse in modul lor de a trăi nu atinseră in nimic considerațiunea de care se bucurau cei doi căpitani, cari din ȕiua aceia, părăsiră rolul de consumători la cafenéua din Vernon și luară pe cel de spectator ai partidelor de biliard, de domino séu de șah. Ei judecau și părerea lor deveni lege.

Le plăcea să regăsescă, in luptele șahului, emoțiunile slăbite și ca fantasmemele luptelor de altădată. Anii trecură astfel. Economia căpitanilor devenise escesivă. Fougerel numai fuma; rare-ori, și in ȃile mari, el lua o pipă din imbelșugata'i colecțiune, o umplea și aspira incet, la feréstră, profumul ce îi plăcea; apoi o atârna din nou ca o armă netrebuinciosă. Cât pentru Malapeyre el nu mai bea de cât apă.

Acéstă sistemă neasceptată de economiă avea o causă și fie-care din acei ómenī ghicia din instict motivul care dictase purtarea soțului său; inse nici unul, nici altul nu făcea alusiune la acest motiv, chiar in trecăt. Trăind intr'o intimitate așa de mare, luaseră obiceiul acelorași ingrijiri, acelorași cugetări. Ei se înțelegeau câte o dată fără nici o vorbă, numai cu o privire, cu un gest. Viéța in comun și iubirea adevărată au adesea acest rezultat.

Cele două cugetări se contopesc intr'una singură; acelaș suflet locuesce in două trupuri. Fougerel și Malapeyre nu vorbeau de proiectul lor; dar fie-care din ei îl scia, fiind tot de-o-dată recunoscător amicului său că nu 'l întrébă.

Era ca o ideiă ficsă pe care acești doi ómenī o nutriau in sinul lor, una din acele idei care absorb tot intr'o esistență și dau câte o dată omului un cuvânt ca să trăiască, o ideiă absolută, ca tóte acelea ale căutătorilor de lumī, o ideiă sublimă de nebună.

Fie-care din ei hotărise, in sine, de a merge la Potsdam, și de a rupe, de a relua, de a arde, de a fura, de a nimici, D-șeu scie cum, drapelul regimentului 1-iu al grenadirilor gardei, aruncat ca o pradă curiosității tuturor.

Acea ideiă, póte impracticabilă, și de sigur fórte ciudată, se născuse in creeri celor doi soldați, in acelaș ceas, in đioa când aflaseră că drapelul, pe care credeau că 'l scăpaseră, servea de trofeu dușmanilor. Nici o putere in lume n'ar fi putut să 'i facă să-și schimbe otărirea, séu să le demonstreze neputința de a o esecuta. Li să părea că acésta le era datoria. Consciința lor le era o poruncă. „De ce ar fi bun un soldat, se gândeau cei doi căpitanī, decă ar lăsa drapelul in mânilé străinului?“

De altmintrelea, chiar din punctul de vedere curat egoist, trebuiau se incerce. De când sciau

că jertfa lor din urmă, suprema lor mânia fusese zadarnică, se intristaseră, erau zdrobiți, iritați dormind rău, ne mai iubind preâmbălările de altă dată viața liniscită a micului lor oraș, îngrijați de nemulțămii. Căzuți din înălțimea nălucirilor lor, ei doreau să se inalte din nou pênă la acel vis. Liniscirea lor, fericirea ca și datoria lor, cereau acésta.

Un singur lucru îi mai reținea în Normandia, o cestiune curat bănescă. Scump costa pe atunci o călătorie în Prusia, și vechii soldați nu erau bogați.

De aceia, fără a dice un cuvânt, ei făcuseră economii asupra plăcerilor lor, asupra scumpelor lor obiceiuri, ca să pôtă, cu timpul, să plătescă prețul călătoriei în diligență de la Vernon la Paris, de la Paris la hotare, și de la hotare la Potsdam.

Ani trecură astfel, în urmărirea aceleiași mișcătore și eroice năluciri. Căpitani și ca toți săracii puseră la o parte ban cu ban prețul călătoriei și, când suma fu complectă, când cerură de la perceptor se le schimbe numărósele lor piese de argint pentru câteva piese de aur, când, numărând sântele și modestele sale economii, fie care fu sigur că acum pôte pleca, fu o di de bucurie pentru

cei doi amici, când își destăinuiră unul celui lalt taina pe care fie care o scia dinainte.

— Ghicisem, scumpul meu Malapeyre, ți se Fougerel; dar voiam să-ți las fericirea de a credea că singur nutrești acel dor.

— Ghicisem și eu gândul tău, ți se Malepeyre; dar păreai a fi atât de fericit când te întrebam de ce nu mai fumezi și când îți răspundeai; „D'aia.”

— Ipocritule, ți se că nu îți mai place Madera.

— Negreșit că nu îți mai place. Nu mai iubesc de cât Drapelul ce trebuie se lă reluăm. Nu mai trăiesc de cât gândindu-mă la acesta. Omul nu mure pentru că face economii. Dacă aș fi făcut nebunia de a cheltui cinci bani pentru un pahar de vin, mi s'ar fi părut că vinul mi-ar fi rupt gâttelejul.

— Și ai economisat? adaogă Malapeyre.

— Nouă sute de franci.

— Eu o mie trei sute.

— Cresus! ți se Fougerel. Cum ai făcut?

— Am vândut o mică chârțiă de cinci sute de franci ce aveam într'un portofoliu. Auți, ce puteam să fac cu acea chârțiă?

— Ah! ți se Fougerel, ești un om. Vino de mă sărută.

— Frumosul este că ne înțelegem, adaugă Malapeyre. Nu e așa că nu ai putea trăi, știind că el rămâne acolo?

— Il vom duce aici, Malapeyre.

— Când plecăm?

— Mâne, decă vrei!

— Fie și mâne! Sunt gata, am și luat pasport.

— Veđi, ăise Fougerel, călătoria e lungă, sarcina e grea, alții ar găsi-o póte ridicolă; dar, ori cum ar fi, decă nu am face acésta, mai bine am fi făcut să ne predăm atunci în ăioa bătăliei, ér nu să murim prostesce aici, grași ca nișce călugări și fără de grijă despre ce fac cei lalți. Ai dreptate, să plecăm indată. Nu e nici o dată prea curênd, când cineva urmăresce asemenea scop.

Inainte de a pleca, ei strinseră tot in casa lor inchiđend in dulapuri vechile lor uniforme pe jumătate róse și epauletele lor. Fougerel păstrase in fundul unei lăđi epauletele sale de sergent, unde firele de argint să amestecau cu firele de lână roșiă, epauletele sale de locotenent și acelea de căpitan. El le privia cu o adâncă mișcare, legând atâtea amintiri de fie care din aceste lucruri mute, care 'i vorbeau de o datoriă implinită, de o primejdiă privită

in față, de o bucuriă bărbătască, de o biruință. O viêtă intrégă in patru grade. El le puse, cu crucea de onóre a lui Malapeyre, intr'o cutiă inchisă cu chei, și lăsând totul bătrânei dómne care le inchi-ria casa:

— Décă nu ne întórcem, díse el, sê vindeți tóte lucrurile nóstre și se dați banii sáracilor!

— Plecați dar la resbel? întrebâ bătrána dómná,

Ceva cam așa, respunse Fougerel.

Anima lor se strinse când părăsiră Vernon, unde, de mai bine de două-deci de ani, se deprin-seră a trăi. Dar cei doi oficiari regásiau, in acest moment, ceva din ardórea ce 'i inflácára altă dată la inceputul unei campanii. Li se părea că o trom-biță nevăđută suna chemarea.

Cei doi căpitani întreprindeau o aspră și oste-nitóre călătorie. Dar ideia fixă, stăpână, suverană a cugetárilor lor, care îi târa îi făcea sê li să pară calea mai scurtă. Cine-va ar fi cređut că ochii lor zăresc pe orisont ca un semn impunător drapelul de altă dată printre șueratul glónțelor. Ei credeau câte o dată că viséză. Atât de mult și de atât timp doriseră acea călétoria, in cât li se părea că

nu este adevărată, că nu sunt pe drum, că nu vor găsi Berlinul și Potsdamul la sfârșitul căiei.

— Scii de ce mă tem? ȕise într'o nopte Malapeyre lui Fougerel? mi-e frică că nu voi ajunge pênă acolo.

— Pentru ce? întrebă Fougerel.

— Nu știu, respunse căpitanul, privind afară caii albi pe cari săriau hamurile, în care se refrângea lumina roșie a lanternelor diligenței.

Cu tóte astea ei înaintau: era aprópe se între în Belgia. Ei resimțeau acum o mișcare adâncă, ȕicându-și că părăsesc încă o dată acel pământ al Franciei de unde plecau altă dată pe jos cu muzica în cap ca să se bată cu Europa întrégă. Sosiră la Givet. Nu fără de cuvânt, Malapeyre, obosit de drum, se simțea întristat. De la Rocroi bêtânul căpitan nu se simțea bine, cu dureri de cap și de șale. La început el nu prea băga de seamă.

— Nu e nimic, ȕicea el, voi fi recit

Cu tóte astea Fougerel îl găsia palid, cu aerul abătut și cu o aprindere ciudată în ochi.

— Suferi mult, Malapeyre întreba el cu îngrijire.

Nici de cum, răspundea căpitanul care punea o mândrie în a nu suferi.

Însă Malapeyre era prea lovit: nu mai avea poftă de mâncare, capul îi era greu, își simțea craniul strins de o migrenă care nu-lă mai lăsa; dar el se lupta în contra bólei, gândindu-se că la capătul drumului e Potsdam și la Potsdam drapelul. La Givet de a trece hotarele Belgiei, Malapeyre se simți mai obosit și mai rău. Ședând pe o pétră în timpul când se schimba caii diligenței, el privia în depărtare spre Meusa, acest pământ verde care se întindea până la fundul orizontului în care era pământul Belgiei.

— Dincolo, gândia el, este Germania.

Séra venia. Pe piață, în fund, soldații franceși sunau retragerea.

Timpu era frumos și Malapeyre se gândia cu întristare.

— Încă câți-va pași și nu mai va fi Franția!
Mai vedé-voi țera mea?

Fougerel îl chemă; diligența era gata.

Suindu-se, Malapeyre simți o amețelă și era să cadă. Dar, zărind un oficiar belgian în diligență, el se întepeni printr'un fel de amor propriu militar, ca să nu slăbescă înaintea unui străin.

Însă în zadar se lupta, răul era mai tare. La Aix-la-Chapelle, Fougerel voia ca amicul său să se odihnească. Malapeyre refuză. Dar la Colonia, cu toată tăria, cu toată voința lui, trebui să se oprească. Căpitanul era serios bolnav.

Un fel de presimțire durerosă cuprinse pe Fougerel; când intră în Colonia, el resimți un fel de zdrobire morală, ca și când prevedea că în acea călătorie supremă amicul său nu va merge mai departe.

— Fiind că voiesc, zise Malapeyre, să ne oprim aici. Poate că ai dreptate. Două zile și două nopți de odihnă vor fi destul ca să se steargă ori ce urmă de ostenelă.

Cei doi căpitanii căutară un hotel; Malapeyre se rezemă de brațul lui Fougerel și, pe drum, era scuturat de fiorii. Aleseră un hotel de a doua mână purtând ca firmă Koelnischer-Gasthof. Acel hotel era situat într'una din acele strade mici, triste și scotoase, care învecină Rhinul. Fougerel ceru o odăie cu două paturi. Otelierul și chelnerițele se uitară la dânsul: nimeni nu-l înțelegea. Cu toate acestea otelierul îi conduse la etagiul întâi și deschise înaintea lor o odăie unde se vedeau două paturi. Căpitanul făcu semn că odăia îi convine.

Nóptea venise. Fougerel mîncă puțin vînat și beu un pahar de Hafentaler, Malapeyre se culcâ fără a lua nimic.

— Mîne, țise el, voi fi mai bine!

A doua țî pe la dece óre, voi sê se scóle. Dar când fu in picióre, fu apucat éráșî de o ametêlá.

— Dar ce am? țise el tare,

Fougerel alergâ ca se-lũ sustînă in momentul când era sê cađă și lũ ajutâ sê se culce. O dată cu capul pe pernă, Malapeyre se simți mai bine; și, cu un suris trist, el țise lui Fougerel:

— Écâ o cãlãtoriã prost intreruptã. Cel puțin iértã-mê, amice!

Fougerel dete din umeri suridênd și se incercâ a linisti pe soțul lui, cu tóte că se simțea fórte ingrijat. In adevêr nici o dată nu vêđuse pe Malapeyre astfel de sdrobot de bólă.

Puternic, voinic, bêtrânul soldat pusese tot dea-una un fel de cochetãriã a fi sãnêtos. El, care infruntase ghiulelele, își ridea de friguri țicênd că sunt nimicuri. Ca se-l sdrobéscã astfel trebuia o bólă puternicã.

De altmintrelea, bietul Fougerel avea tóte suferințele soldaților. Acei ómenî deprinși cu mórtea

au și ei slăbiciunile lor; eroul se asemănă cu copilul. Ei sunt îngrijați și liniștiți după cum primul glonț și prima ghiulea le-a șuerat la urechia dreaptă și la urechia stângă. Fougerel își imputa acum de a fi dis bătrânei dămine de la Vernon: „dăcă nu ne întărcem!“ I se părea că acest cuvânt era destul în adevăr pentru ca unul din amândoi să nu se mai întărcă.

Prima sa grijă, îndată ce vădu pe Malapeyre în pat, fu de a căuta un medic. Ar fi refuzat pentru dănsul ori ce fel de îngrijire, afirmând că medicina este cea mai rea din toate bălele. Dar pentru amicul său, devenise creșător. Cu multă greutate găsi acel medic. Nimeni în otel nu înțelegea franțuzesce; Fougerel nu întâlnea decât Germani căscând gura și deschidând ochii mari. Atunci căpitanul se supăra și pôte că ceilalți se făceau într'adins că nu-l înțeleg. Bătrânul soldat se simția pierdut în acest oraș, unde nu avea nici un amic. Se mânia fără cuvânt, și venia se plece, se ia pe Malapeyre să se întărcă la Grivet, să reintre în Francia. Nici odată țera nu-i păruse așa de scumpă, așa de atrăgătoare, așa de bine cuvântată. Pământul Germaniei și ardea piciorole.

În sfârșit Fougerel găsi un medic. Era un bătrân doctor, foarte savant, mic egoist, care nu iubia nici ura pe Francesi, a căror limbă o cunoscea. Să duse să viziteze pe Malapeyre care, vedându-l, sări și duse:

— Cine vine? Eu nu sum bolnav!

— Aide, duse incet Fougerel, lasă-l să te examineze. Cu cât vei fi mai curând tămăduit, cu atât mai curând vom putea ajunge la Potsdam... la drapel.

Acest cuvânt, drapelul, avea asupra lui Malapeyre o putere nespusă. El îi dedese tăria de-a'și urma, de și bolnav, drumul dela Grivet la Namur, și apoi la Aix-la-Chapelle și la Colonia; el îl făcu se rabde când doctorul îi căută pulsul și-l ascultă. Medicul nu vorbea. Nici o trăsură din față-i nu se mișca. După ce privi bolnavul, el duse: „Îți mulțămesc,“ luă a parte pe Fougerel și îi anunță că cazul este foarte grav.

— Creerii sunt congestionați; vor trebui multe îngrijiri.

— Voi avea, duse Fougerel.

D'atunci Fougerel nu mai părăsi patul lui Malapeyre. El ședea în casă, cetea, séu la feréstră,

privia trecând detașamente de soldați prusiani, cui-rasieri greuoși, fantasină automatică, al căror pas Fougerel nu-l auzi nici odată fără a resimți o surdă mână. Și când Malapeyre îl întreba :

— Ce este acesta ?

— Acesta ? răspundea elu, nu băga de seamă... sunt nesce zidări cari trec!

Nimic nu era mai mișcător și mai trist de cât acei doi oameni, perduți într'un oraș german, unul murind în neputință de a se face a fi înțeles, și aruncați astfel, căzuți într'un han unde nu-i scia nimeni, unde nimeni nu se îngrija de dînșii.

De câte ori Fougerel, care, gânditor, la capul patului amicului său, își readucea aminte de trecut ; de câte ori Malapeyre, în visurile ciudate ale bôlei sale și momentele sale liniscite, nu-și diceau cu durere că nimic nu prețuesce mai mult de cât colțul de pământ unde ești cunoscut, iubit, unde cânele familiar alérgă după tine, unde florile chiar par a te cunoște, colțul de pământ care este mai mult încă de cât patria, care este căminul în patriă !

Cât de-singuri se simțiau ei, perduți, în acest oraș unde tot le era străin, moravurile, vocile, chi-

purile; unde limba copilăriei lor nu era cunoscută; și de ce înduioșare amară erau pătrunși, când, sosind séra, în locul veselei trâmbițe și al tobei franceze, ei auđiau echoul funebru al tobelor prusiane!

Starea lui Malapeyre se îngreuia din ți în ți; căldura creșcea mereu. Bietul om slăbise foarte mult. Ochii săi luciau. Neconținut îi era sete și își muia buzele cu lăcomiă într'o cేశcă de limonadă ce-î intindea Fougerel. Adeseori vorbea cu o repediciune îngrijitoare, pronunțând vorbe stranie, povestindu despre bătălii pe care Fougerel nu le cunoscea. Era delirul. Apoi acestor accese succedau torpori adânci, atonii comatoșe, somnuri îngrozitoare. De câte ori, privind pe acest chip bărbătesc, atât de franc și de francez, acel profil slăbit de soldat atacat de bólă, acel craniu pleșuv unde s'ar fi găsit încă urma unei lovituri de sabiă, acel cap adormit sub slaba lumină a lampei, Fougerel, urmând pe obrazii bolnavului mersul crud al bólei, simți o lacrimă care îi curgea din ochi și se perdea în mustața sa, pe când un suspin îi scutura peptul!

— Sermăne, murmura atunci Fougerel, te născuseși ore ca să mori aici?

Altă-dată, séra, pe când Fougerel ședea astfel,

lângă bolnav, se auăia trecend pe stradă câte o bandă veselă de studentă, cari cântau cântece de resbel. Atunci căpitanului i se părea că aceste cântece, aruncate in vânt după prând, il insultau.

I se părea că aude, prin aceste cuvinte germane, cuvântul belgian de Waterloo. Căpitanul atunci crâșnia din dinți séu cânta un cântec din țera lui, ca să nu audă ca se înăbușescă la urechia sa echourile stradei germane.

Intr'o nópte, Fougerel veghia. Malapeyre adormise, după o lungă crisă. Fougerel mâncase lângă patul lui, aprinse lampa, deschise o carte francesă, cumpărată diminéta, și in timp de trei ore, Malapeyre nu se mișcase. Era aprópe ora unu din nópte. Fougerel, la feréstră, privia printre geamuri umbrele vechielor case care se rădicau inaintea lui, desemnând acoperișele inalte pe un cer senin și plin de stele, când, auăind un sgomot din spre patul pacientului, el întorse capul. Malapeyre se ridicase in pat, și, rezemat de brațul seu stâng, el intindea brațul drept, care eșia gol și slab din mâneca cămeșei. Ochiă căpitanului erau aprinși și cam inspăimântați. El nu vorbia, dar aréta ceva pe zid.

— Fougerel . . . Petre! Petre! . . . țise el de odată. Scóte asta! scóte asta! Te rog! Nu voiesc, nu voesc să vėd asta!

Fougerel se apropiase. El luă pe Malapeyre în brațe, și silind pe bolnav se 'l privescă în față îi țise cu o voce dulce.

— Ce ai? Ce vrei?

— Să scoți asta Asta mă omórá, țise Malapeyre arėtând cu degetul două gravurı care erau atárnate de zid.

Aceste două gravurı, Fougerel le vėduse deja, dar fără a se ocupa ce represintă. Erau două producțiunı ale unor tablourı celebre în Germania, unul represintănd sfırșitul bătăliei de la Leiptig, cel-l-alalt urmărirea armatei franceze, invinse la Waterloo de cavaleria prusiană.

În amėndouė, același spectacol: grenadirıi prusianı omorau pe fantasinıi franceși, pe când ulanıi secerau cu furiă pe grenadirıi gardei și le luau drapelele.

— Scóte asta, repetă Malapeyre, scóte asta! Nu e adevėrat, ei nu au luat drapelul, nu l'au luat! L'ai îngropat, scıi! . . . Îngropat . . . Îț spun că nu l'au luat . . . Scóte aceste tablourı, scótele, el minte Fougerel, scıi bine că minte!

Malapeyre avea un fel de delir inspăimântător; un moment, el se sculă, drept in pat, arătându-și piciorle slăbite cu nervele intinse ca nesce sfori, și voi să se ducă singur să scôtă gravurile. Dar cădu, sdrobit, in mijlocul unui acces de mâniă, și remase lungit pe pat. Fougerel îl acoperi, îl inveli cu nesce ingrijiri de mamă. Apoi se duse intr'un colț să sui pe un scaun ca să atingă cadrele unde soțul lui ar fi putut citi acest nume Leipzig.

Când se apropiă de pat, privirea lui întâlni privirea lui Malapeyre, dar nu amenințătoare ca mai nainte, nici aprinsă, ci linistită, tristă, cam indoioșată. Delirul incetase d'o dată, cum cade un vël. Fougerel se dete innapoi, tare mișcat; i se părea că, in ochii odinióră inflăcărați ai lui Malapeyre, vede o lacrimă. Bolnavul scóse atunci mâna sa cea slabă de sub plapomă și o intinse amicului său:

— Cât ești de bun, țise el cu o voce domólă și gravă; cât esci de bun, Fougerel. Écē-te ingrijitor de bolnav acum. Dar, adaogă el cu un suspin, nu va fi pentru mult timp. S'a sfirșit! Simt că s'a sfirșit.

— Esti nebun! țise căpitanul.

Este trist, reluă Malapeyre, dar este adevărat.

Te fac nenorocit, lăsându-te în cale; dar nu e vina mea. Ah, Fougerel, decât regret ceva pe pământ, fi sigur că esci tu!

— N'ai să regreti nimic, nu ești mort, ce dracu, și înainte de zece zile vei fi la Potsdam. Auzi, la Potsdam!

— Da, da, răspuse Malapeyre dând din cap. Sciu, este țera făgăduită; dar nu intră cine voiesce. Simt că nu voi merge departe bietul meu prieten. — Sci! că eram deja se mor o dată în țera asta, la spitalul din Mayența. Se vede că sörtea mea era de a rămânea în Germania. Ceia cej mă røde, Fougerel este de a cădea, astfel, pe drum fără a fi făcut nimic. Tu esci fericit. Te vei duce acolo. Ce bine mi-ar fi părut să mai văd sdrénța, să reieú drapelul ce au furat! . . . Decă aș putea să me scol m'aș duce chiar în genunche. Cel puțin amice, se nu uiți ce am vrut să facem. . . . Ascultă, în zadar îmi spui că mai pot spera, mă duc. La vârsta noastră, ești ucis de o simplă rēcělă, după ce ai resistat loviturilor de săbiî. Ei bine, când se va fi sfirșit cu mine, Fougerel, când nu voi fi acolo, urméză-ți drumul singur, fă ceia ce am făcut amêndoî. Răpescce acel drapel al grenadirilor și adul încă în

Francia; și când il vei fi luat, când el va fi al teu când va fi al nostru, atunci întorce-te p'aci, dute spre acel colț de pământ unde mă vei fi culcat, și, lovind cu piciorul unde voi odihni, ȕimă numai aceste cuvinte: „Am reluat drapelul, Malapeyre!“ și 'ți jur că te voi audei.

Bătrânul soldat pronunsiase acesta cuvinte care, in tăcerea nopții, resunară ca o voce de dincolo de mormânt. Fougerel, care cu greu se mișca, simți fiori care-ı treceau peste tot trupul. Dér după ce Malapeyre ıi ȕise, după o scurtă tăcere:

— Imi cãgãduiesci acésta? Library Cluj

El il privi in față și intinȕându-ı mâna:

— Iți jur, ȕise el.

Cel care supravețuia primia, grav și hotărit, porunca celui care pleca.

Nóptea fu lungă. Malapeyre slăbise din ce in ce mai mult. Căldura incetase; dar căpitanul care căduse in cea mai mare prostrațune, se sfirșia. Nu mai era viu in el de cât ochiı sei, cari luciau cu o aprindere străină; buzele sale palide tremurau. Câte o dată, când Malapeyre, sdrobot, inchidea ochiı și rêmânea astfel, lungit, cu gura deschisă și cu pleopole lăsate, Fougerel se intreba

cu gróză decă murise, și, apropiându-se, se apleca ca se asculte resuflarea bolnavului: dér la mișcarea amicului său, căpitanul deschidea ochii, îl privea și buzele sale se încercau a suride.

Dimineta, spre revărsatul zorilor, Malapeyre fu de o dată sdruncinat de fiorî. Îș puse mâna la gât, și, incet, ceru de băt; Fougerel i dete o doctoriă într'o linguriță, dar bolnavul mușca metalul și respinse mâna amicului său. Se sculă și arătând ierăș gravurele atârinate de zid: „Nu! dise el cu o voce aspră!... Nu e adevărat... Sunt prea mulți!... Drapelul!“ . El repetă încă, cu un glas tot d'o-dată sfâșiător și amenințator, acest cuvânt, cel din urmă care îi veni pe buze; Drapelul!... și cădu, țepên, cu ochii ficși, pe perne.

Fougerel îl luase de mână, o simți contractându-se, stringându-se, și, cu ochii ațintiți asupra acestui mort, căpitanul rămase în picioare, plângend în tăcere și simțind mâna lui Malpeyre inghetându-se într'a sa.

Dioa venia, tristă, în această odaie unde lampa arunca acum rađe slabe și muria și ea. O rađa palidă se pusese pe obrađul bărbătesc și mândru al lui Malapeyre și 'l arêta încă mai slab. Mulți morți

văduse Fougerel în anii săi de război; văduse cădând sângeroși și rămânând nemișcați mulți prieteni; dar, de astă dată, nu era numai un frate de arme care cădea, era propria lui viață care se rupea în două. Cât de singur era acum, pierdut, înecat în mulțimea imensă! Mărtea îi lua junețate din ființa sa. El rămase acolo înțepenit, privind printre lacrimile lui la acest soldat mort, a cărui agoniă, în acest pat german, avusese de marturi icoanele a două învingeri: Leipzig și Waterloo!

Fougerel rămase astfel mult timp. Două trei ciocniri la ușa îl deșteptară.

— Intră, zise el.

Era doctorul, rece, nepăsător, care, cu o voce blândă, întrebă:

— Ei bine?

— Privește, răspuse Fougerel arătându-și mortul.

Medicul făcu numai ah! fără mirare și după ce privi un moment cadavrul:

— Ei bine, domnule, zise el, decă n'am putut se-l scap, cel puțin mă pun la dispozițiunea d-văstre spre a vă înlesni amănunțele îngropăciunii.

În fața acestei linisce, acestei nepăsări, Fou-

gerel se simți cuprins de mânia și 'i veni se asvêrle pe micul om pe feréstră: apoi se gândi că, in adevêr, medicul nu avea nici un cuvânt de a fi mișcat și că din contra, el făcea tot ce putea pentru a se arêta amabil; atunci îi mulțami și, machinal, il urmâ in birourile unde trebuia sê se facă formalitățile.

Fougerel, deja supêrat de șederea sa in Germania, era încă mai nervos de când murise amicul sêu. El mergea ca un orb prin stradele din Colonia, ne vèdând, ne auđind nimic: urmându-și gândul cu o stâruintă durerosă.

Suferința ce încerca prin perderea amicului sêu era indoită prin acéstă mórte intr'o țeră străină, Fougerel ar fi țin bucuros o țeră dușmană. „Sunt, pe pământul țerei, locuri bine-cuvântate unde sfirșitul e mai dulce; acolo omul adórme, móre la el a-casă,” gândia Fougerel. 'I venise ideia de a aduce corpul in Francia; dér, pe lingă că acésta era fórte anevoios și că Potsdam astepta, apoi mai era și eterna cestiune de bani!

„Orî cum, își ținicea căpitanul, el nu va fi singur; atâți dintr'ai nostri au murit inaintea lui in acéstă țeră... altă dată, — și pentru ce?”

Iş petrecu tótă ziua alergând in acest oraş necunoscut.

Micul doctor îl părăsise, după ce 'i dedese tóte lămuririle trebuincioase; dér Fougerel uitase şi, in labirintul stradelor şi al uliciórelor, el trebui să rătăcescă mult, să caute, să intrebe, să se supere, pentru a obţine ca să i se dea voia de a da un mormânt amicului său. Nenorocitul suferia de a fi astfel silit să parlamenteze cu Prusianii, cari aveau aerul de a 'şi ríde de dânsul. O mâniă ascunsă îl frământa; el nu înţelegea nimic din acele nume ce 'i dictau; resimţea nespusă suferinţă a izolării indecite, de astă dată, prin una din cele mai adânci dureri ce avusese in viaţa sa.

Séra, obosit, sdrobot, palid, Fougerel se întorse la hotel, pe care 'l regăsi cu anevoiă. Ómenii casei îl primiră d'astădată cu o politete afectuósă. Se puse la mész, insé nu putu mânca; el salutá óspeţii sêi şi se sui in odaia sa. De jos, o chelnăriţă îl întrebă decă trebuia se i se facă un pat intr'o altă cameră.

— Nu, disse el, itţi mulţănesc. Voi veghia lângă el.

Se aruncase peste corpul lui Malapeyre acel

cearceaf alb al morților, care părea a fi de marmoră. Pe măsură, lângă mort, se pusese apă sântă. Fougerel aruncă o privire asupra aceluï pat și suspină. Apoi ședă, luă o carte, dar nu putu citi. Atunci rămase acolo, visător, cu ochii ațintiți asupra mortului și cu gândul amar tîrit spre amintirile de altădată, spre nopțile de lagăr, zilele de luptă, spre lungile și scumpele preumblări din liniștite seri de la Vernon. Câtă vreme trecută! Cât de departe erau tóte astea! Dar, printre aceste gânduri, o ideeă impunătoare venia. Fougerel audea încă și mereu supremul cuvânt al mortului, și, se părea că cineva repeta neconștient: drapelul!

Obosit, Fougerel adormi spre dimieță. Când se desteptă, cioclii soseau. Căpitanul rămase în casă, voi se fie prezente la tóte aceste pregătiri funebre. Când vădu pe amicul său culcat în cosciug el ridică un colț al cearcăfului care îl înveția și, plecându-se pe acéstă frunte de soldat, pleșuvă, sbârcită, unde se vedea urma unei lovituri de sabie, o sărută. Și apoi, pînă la sfîrșit, el rămase în picioare, cu aerul hotărît

În ziua acea cerul era noros. O plouă, subțire

și rece, scâldea stradele în noroi. Se putu vedea trecând prin ulițele din Colonia, spre a merge pînă dincolo de Hahnenthor, spre cimitir, tristul convoi al unui necunoscut, după care, singur, cu capul gol, mergea un om cu părul alb.

Căpitanul Fougerel nu băga de seamă la ce se petrecea împrejurul lui; el mergea cu ochii la cosciug, însă el observă că trecătorii nu se descoperiau ca în Franța.

— Nu prea te săluta ómenii de pe aici, bietul meu Malapeyre, gîndia el. În micul nostru oraș, ai fi avut o escortă de soldați după tine! Dar nu face nimic, sunt aici și-ți este destul, mi se pare!

Trecătorii deveniau serioși privind pe acest om care mergea astfel, necunoscut de toți, sub plóia, prin stradele indesate, și ei diceau încet:

— Un Frances!

Intr'un colț al cimitirului, departe de mormintele monumentale, alături cu alte morminte simple, acoperite cu verdéță și cu flori, se depuse corpul căpitanului, pe când Fougerel, care își musca buzele ca să nu isbucnescă, nu se mai gîndea de cît la dióa apropiată când se va întórce pentru a spune mortului:

— Malapeyre, drapelul s'a reluat!

Când totul fu sfârșit, Fougerel remase încă un moment inaintea mormântului inchis.

— Sermanul meu Malapeyre, duse el tare, bătrânul meu soț! Aide, adause el cu un semn hotărît, la revedere in curênd!

Și el se întorse la acea casă unde lăsase o parte a vieței sale.

Când intră in odaiă, Fougerel o găsi imensă, inghetată. Pașii sei resunau, privind patul, acum acoperit cu o invêlitore de chimbrică cu flori și care aștepta un alt călător, ochii sei intilniră cele două gravuri a căror privire mâniase atât de mult pe Malapeyre. De astă dată, Fougerel luă cadrele insultătoare și cu o lovitură de călcâi le sdrobi in mijlocul odăiei; apoi, fericit, cu ochii plini de lacrimi, el le pisăgii cu piciorele, cu o bucuriă amară.

A doua zi el spuse s'e 'i le pună in socotelă. Oteliernl, flegmatic, nu s'e arêtă mirat, și adause, indoinind prețul, costul gravurelor. Fougerel plecã indată. El voia se respescă, prin mișcare și prin luptă, aceia indoiușare adâncă ce 'l cuprinsese.

Când la cotitura drumului Fougerel vèdu dispărênd inalta masă a Domului nesfârșit, el 'și

simți inima strinsă de acea durere ce ne apucă când lăsăm în urma noastră un colț de pământ iubit. Acest oraș străin îi părea tot de o dată dușman și amic, căci el îi lua, dar îi și păstra pe unul din ai săi!

Putere a ideiei fixe, a voinței, a încăpăținării în datoriă, Fougerel, cu cât diligența înainta spre Prusia, nuse mai gândia de cât la opera sa nebună, și îi se părea că Malapeyre e tot lângă el pentru a-l îndemna. Sosit la Berlin, Fougerel se simți cuprins de mânie, la vederea casarmelor pline cu soldați. Chiar din dimineața se informă cum ar putea să meargă la Potsdam. Ii se spusese ora când pleacă diligența și locul unde trebuie să se ducă să o ia. Un interpret discută pentru dânsul prețul, dusul și întorsul. Fougerel nu mai voia să vorbească cu Germani, să începă noi dialoguri în care nu se putea face înțeles. A doua zi dimineața, ras, mânușat, gătit ca de paradă (și era o zi de luptă), căpitanul Fougerel plecă la Potsdam, unde în sfârșit trebuia să ajungă peste câte-va ore.

Se simțea vesel, și cânta în gând un vechi cântec de altă dată; el avea un moment otărîtor al vieții sale. Se gândia și la Malapeyre, îi părea

râu pênă în fundul sufletului că nu'l avea cu dânsul :

— Ar fi fost așa de fericit ! . . .

Căci, lucru ciudat, căpitanul nu se îndouia că în curând drapelul va fi al său. Este un dar al extasului care face pipăită ori ce imposibilitate.

El nici nu se întreba cum va face ca să răpescă drapelul. Era sigur că'l va răpi. Il simția deja în mâna sa și mătasea fișia dinainte sub degetele sale.

Fu adânc mișcat când, trăsura oprindu-se, conductorul stigă :

Potsdam . . . !

Potsdam ! în sfârșit !

Fougerel nu scia din totă limba germană de cât numele bisericeii unde se află, în acest oraș regulat și solemn, împodobit cu arcade, cu plante, cu statue, mormântul lui Frederic cel Mare, Garnisons-Kirche. Un trecător îi o arătă cu mâna.

Biserica Garnions-Kirche, la Potsdam, golă și tristă, ca toate bisericile protestante, nu ar avea nimic însemnat decât nu ar conține mormântul lui Frederic II. Este un templu rece și luminos, cu bănci și galerii de lemn, cu ziduri fără tablouri, cu fe-

restre nezugrăvite. Ceva ca o biserică de țără. Siciul regelui pare a umple acel loc fără mărire. Mormântul, acel mormânt inaintea căruia se opri, gânditor și mulțămît, invingătorul de la Iena, e in mijlocul bisericeii; in fundul unei capele, și se vede printre grilele de fer care il despart de biserică și de public. Altă dată se vedeau acolo spada și decorațiunile lui Frederic cel Mare. In 1806, Napoleon le luă. Cineva il sfătuia se pörte spada lui Frederic :

— Prostule, răspunse împăratul, n'am pe a. mea !

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prusia a făcut regelui său trofee de drapele franceze. Două trofee de drapele prisoniere im-podobesc capela de marmoră care se ridică d'asupra mormântului, și imprejurul căreia circulă o gălăria.

Două scări, una la dreapta, alta la stânga, conduc la gălăria acésta. D'acolo se väd mormântul regelui, și cele două trofee de drapele ale marelui armate, cu fețele lor viteze, cu ciucurii sdrențuiți de glonțe, și care atârnă, pătrate, de cödele lor albastre. Crețele prăfuite ale acestor drapele ajungeau pênă la visitători, care le puteau atinge cu mâna. De câți-va ani, un fel de balustradă

desparte publicul. Aplecându-se pe balustradă s'ar putea însă atinge cu mâna acea mătase ruptă, sdrențuită în bătăliă, și care respândește ca un miros de praf. Aceste trofee, remășițete biruințelor lui Blücher, întind umbra lor asupra regelui filosof.

Orî ce inimă francesă s'ar simți astfel isbită la vederea acestor drapele, smulse din mâna inclestata a morților de la Waterloo. Când intră în Garnisons-Kirche, Fougere!, galben ca cêra, conținând, sub o răcélă prefăcută, mișcarea cea mai adâncă ce resimțise în viêtă, înaintă încet, cu sângele înghețat în vine, și ochii sêi se opriră pe tabloul medaliaților din 1813, morți la Potsdam, invalidi ai resbelului independenței naționale germâne, ale căror medalii se păstrează în amintirea faptelor lor vitejesci. Căpitanul înaintă apoi pâna la capelă, unde se opri d'odată. D'asupra lui, în lumină, zărise în fine drapele tricolore, drapele francese, cu literile lor de aur. O lovitură de cuțit nu i ar fi făcut un rău mai mare. Sângele i se urcă la cap și 'și trecu mâna pe frunte-î care ardea și dinaintea ochilor plini de lacrimi, când un bătrân, înalt, slab, uscat, cu o mustață aspră, avênd în cap o șepcă cu o cocardă albă și négră și purtând

capota lungă a sub-oficiarilor, se apropiă, și, după ce lău privi un moment, îi dîse cu o voce guturală;

— Domnul e frances! Domnul vrea se visiteze!

— Da, respunse Fougerel.

Gardianul făcu câțiva pași spre capelă, o deschise, aprinse o luminare, apoi oprindu-se de o dată înaintea mormântului și luând din instinct posa corectă a soldatului prusian la exercițiu, inceptu, ca și când ar fi citit psaltirea, esplicațiunea ce da de atâția ani visitătorilor. Amenunți isprăvile regelui Prusiei, povesti luptele sale, și apoi, arătând trofeele atâr-nate afară, inceptu povestirea bătăliei de la Waterloo, unde drapelele francese fuseră cucerite: insă, când pronunță numele acelei invingeri, Fougerel îl intrerupse:

— De prisos... sciu... eram acolo!...

— Ah! făcu sub-oficiarul care rămase ne-mișcat.

Se făcu o tăcere adâncă între acesti doi ó-meni. Căpitanul tăcea. De o dată, Prusianul in-trebă incet pe Fougerel.

— Care regiment?

— Regimentul 1-iu al grenadirilor gardei, cele din urmă careuri?

— Ah! ȃise incă o dată Prusianul, regimentul meu s'a repeđit asupra-vă.

— Care regiment?

— Husarii negrii!

Căpitanul nu răspunse: dar privi pe sub-oficiar drept in față; in ochii lui lucia ca un fulger o mânia concentrată, tótă ura trecutului, tótă durerea de astăzi; inaintea elecricității acestei priviri, pázitorul plecá incet ochii.

Era ca o văpăia a luptei trecute care ardea, arătând adâncimea ingrozitoare a urei grămădite intre cei doi luptători de altă dată, acum imbătrăniți, sdrobiți, incovoiați de vârstă. După trei-đeci de ani, mânia patriotică, turbarea bătăliei subsistau in tótă aprinderea lor. Fougerel, drept mândru, făcu un pas otărit inainte.

— De sus, ȃice el cu o voce rece, ridicând capul și arătând gălăria, se pot vedea mai bine drapelele.

In momentul acela, ușa bisericeii se deschise și se inchise cu mare sgomot. Era o familie de turiști englesi care intra, vorbind tare. Sub oficiarul lăsă pe Fougerel și se duse inaintea acestor noi visitători, de la care ascepta un bacșiși mai bun.

Fougerel se folosi de depărtarea lui ca se eșă din criptă și se urce treptele care conduc la etagiul superior. Inima-i bătea. O dată in gălăria, căpitanul se aplecâ; dar îi veni un fel de ameteală acolo, lingă el, acvile făceau să strălucescă in lumină aripele lor de aur, inscripțiunile falnice luciau pe crețele stégurilor, acolo, lingă mâna lui, aplecate d'asupra mormântului regelui Prusiei, drapelele gardei păreau ca lă salută ca pe un stăpân. Ce aspră și cumplită durere; se le revedă in acest loc, prisoniere, in prada curiosității și glumelor multimi! Dar ce vis urias; a le simți așa de aprópe, a le vedea lângă sine, a le atinge cu mâna!

Fougerel ar fi voit să se năpustescă asupra acestor trofee, se le arunce jos, și se se arunce de o dată cu ele, ținându-le in brațe-î; când, de o dată, zări tocmai pe drapelul care era mai aprópe de dinsul cifra regimentului său, cifra I. a grenadirilor; revedă acea sdrénță sântă pentru viétă; o recunoscu după acea códa ruptă, a căreia acvilă fusese luată de glonț, atunci când drapelul filfăia in fumul bătăliei. Drapelul! Era drapelul regimentului!

— Malapeyre! Malapeyre! murmură Fougerel.

Se simți împins de o sublimă nebuniă: se aplecă pe balustradă, atinse drapelul cu mâna dreaptă și, stringând mătasea, o rupse de o dată și sărutând-o cu bucnriă, o ascunse în sin, ca și când ar fi comis o crimă, pe când, jos, în biserică, sub-oficiarul dicea în englesezce celorlalți vizitători:

— Aproțiați-vă, mormântul e la mijloc!

Fougerel coborî treptele gălăriei, și, mișcat pînă în adîncul sufletului, năbușind imensa bucuriă ce lă cuprinsese, nu se mai gândia de cāt a pleca cāt se pōte mai curēnd. Jos, la scară, el intilni pe pāzitor care îl privi, întindēndui mātana. Fougerel îi dede o monedă (pāzitorul a đis mai în urmă cā era o piesă de aur), apoi se duse drept la ușă. Se nābușia. O dată afară, căpitanul își scōse pālăria și merse drept înainte, cu un pas repede, ne mai aducēndu-și aminte de trāsura cu care venise ne mai gândindu-se de cāt a fugi și ași ascunde prada. Ideia cā furase nicī nu i trecu prin minte; nu simțea de cāt bucuria soldatului care a luat o pozițiune cu asalt și care se vede, după luptă, întreg și sãnētos. El mergea înainte, fără a vedea nimic împrejuru-ī: avea ca un fel de vėl înaintea ochilor. O mulțămire vastă, adîncă, absolută. Il

umplea de o bucuriă cum nu resimțise nicî o dată ; bucuria mirelui răpinduși mirésa, a preotului atin-gîndu-și visul ; bucuria nebunului imbrățișindu-și nălucirea, s'eu mai bine bucuria mai adîncă și mai gravă, bucuria făcută din voință a soldatului care, cu tóte obstacolele, și-a implinit datoria și a câș-tigat bătălia.

De ó dată Fougerel auđi in urmă-î un sgo-mot de voci, strigăte, ciocnirea călcâielor grei pe parc, și, palid intorcînd capul, zări o grupă de ó-meni, cari alergau spre el, strigând. Singurul gînd al lui Fougerel fu acest :

— E perdut !

El nu se gîndia de cât la drapel, și se uita pe el. In acelaș timp îi veni ideia de a arunca drapelul răpit intr'un puț, intr'o gaură, orî unde. I se părea că trecuse o gîrlă. Unde era ? Ar fi invêlit o pétră in stég și l'ar fi aruncat in apă. Pașii și strigătele se apropiau. Alergând el se află inaintea micului canal care străbate orașul. Căpi-tanul se cređu scăpat, s'eu cel puțin scăpată stofa tricoloră ce cucerise. El se opri, căută o pétră, ceva, și, bîgând mîna in sîn, era se scotă drapelul când, roși, și abia suflând trei s'eu patru sub-ofi-

ciarî prusiani, eșind din casarma vecină, se năpus-tiră asupra-i

Fougerel făcu câți-va pași inapoi, și se rē-zemă de zidul unei case; acolo, galben și amenin-țător, cu ochiî inflăcărați sub sprincenele-i aspre, cu mustața sbârlită, cu pumniî inchiși, marele bē-trân așteptă atacul soldaților cari se dedeau inapoi sub privirea lui.

— Nu-l veți avea, dicea căpitanul, nu-l veți avea!

Deja mulțimea se indesa împrejurul France-sului. Gardianul bisericei alerga, asmutind pe tre-cători, strigând: mōrte! și amenințând cu pumnul pe căpitan, care rămăsese nemîșcat ca o statuă.

Injuriile, strigătele, se incrucișau împrejurul căpitanului; însă nimenî nu cuteza se-l atace, când sub-oficiarul gardian, apucând de umeri pe soldațiî cari erau inainte-i, îi impinse, îi aruncă pe Fou-gerel, care, otărit a muri mai bine decât a da drapelul, se lupta vitejesce, repetând:

— Nu-l veți avea! Nu-l veți avea!

Printre soldați mânia creșcea.

— Cu sabia! strigă sub-oficiarul.

Unul scōse sabia și Fougerel simți tăișul că-

đându-i pe obraz. Alții, luându-l de picióre, i-l trântiră la pămênt.

— Mișei! strigă căpitanul rănit . . . Ingână încă câte-va cuvinte . . . Malapeyre! . . . Bietul Malapeyre! . . . Drapelul! . . . și-și perdu simțirea.

Rănit la cap, Fougerel fu dus la spital, séu mai bine la infirmeria unei inchisorî. Când își recăpêtă simțirea, trebui să răspundă la întrebările unor judecătóri de instrucțiune.

Antêi refusă, đicênd:

— Lăsați-mê! Impușcați-mê! Nu vê eunosc! Apoi se otări a spune pentru ce răpise drapelul.

— Jurasem sê-l iau inapoi!

Apoi nu mai đise nici un cuvênt. Când fu tãmăduit, fu inchis la temniță, unde rămase șese lunî. In timpul acesta se instrui procesul. Afacerea făcuse un mare sgomot. Fougerel nu mai vorbia. In fine, ambasadorul Franciei interveni și făcu pe guvernul prusian să înțelégă că șese lunî de inchisóre sunt destul pentru a pedepsi pe căpitanul. El obținu ca Fougerel să fie pus in libertate, — gazetele germane îi făcură o imputare de slăbiciune.

Când îi se anunzi că e liber, Fougerel nu arătă nici o bucurie. Dîse numai :

— Bine!

O escortă de gendarmî prusianî îl duse la fruntariă. La Colonia, el ceru voie de-a se opri o zi, o jumătate de zi, un cés, ca să mîergă pînă la cimitir. I se refusă acea favóre. Și el, dând din cap :

— Nu face nimic, pôte că e și mai bine așa. Ce ași fi spus lui Malapeyre? Nu m'am ținut de cuvînt!

La hotarele Belgiei, el fu liber, însă fără a resimți nici o bucurie. Acum i se părea că viața i s'a sfîrșit, ne mai fiindu-i folositóre, ne mai avînd nici un scop. Nici o dată, chiar după desastrele din trecut, nu se simțise așa de adinc învins și umilit!

Când vîdu, la Givet, locul unde, deja bolnav, seșuse Malapeyre, nu-și putu opri lacrimile, care îl inecau.

— Da, dîse el tare, da, plîngi: acum n'ai alt-ceva de făcut.

Se întorse la Vernon și resimți o durere mare regăsind tóte lucrurile la locul lor obicinuit; aceeași

ómeni, aceleași case, tot, afară de prietenii cari îi făceau viața de la Vernon plăcută și ocupată. Cât îi păru de tristă și de mare casa din strada St. Jacob, plină de amintirile de două-șeci de ani, unde fiă care obiect îi reamintia pe Malapeyre! Trebui să povestescă bătrânei dómne care lă ospéta mórtea amicului său. Ea asculta, ridica mânila la el și dicea :

— Bietul om!

Când Fougerel sfiři, ea il intrebă de unde îi vine acea cicatrice ce avea pe obrazul drept :

— Oh! nimic, respunse căpitanul. Un post-scriptum adăugat la trecut, nimic mai mult.

Din dioa aceia, el reluă cu incetul obiceiurile de altă dată. La cafenéua orașului tot i se reversa mésa, mésa Căpitanilor. El vorbia puțin, se preumbla singur pênă la Valmeux, unde mergea altă dată cu Malapeyre. Câte o dată, pe drum, trecătoriil il auđiau vorbind singur séu cu o ființă inchipuită :

— Ce vrei? dicea el. Am făcut ce am putut. Nu fi supărat pe mine!

Căpitanul imbătrânia astfel, din ce in ce mai trist, mai incovoiat. Anil treceau. Fetitele pe care

el le văduse jucându-se în grădina publică deveniseră acum mame și copii lor se jucau la rândul lor în grădină. Băieții pe care îi învățase exercițiul erau armatori, negustori, sub-prefecți. Bătrâna dămnă care îl ospăta murise. Tot se schimba, se modifica, o generațiune sosia, alta se ducea, și bătrânul căpitan Fougerel, sbârcit, gârbovit târîndu-se tot mergea la măsă căpitanilor, privind în trecăt pe jucătorii de șah său de biliard.

Avea acum mai bine de opt-deci de ani și căduse într'un fel de copilărie. Vorbia singur, repetând mereu:

— Nu trebnie se fi supărat pe mine.... Amândoi ne am fi apărat.... Singur!....

Altă-dată, véra, rămănea pe o bancă, la sóre, adâncit într'o visare mută, privind înainte-și făcând cu bastonul în nisip nisce planuri de bătălie. Copii tăceau, când treceau înaintea lui, și puneau un deget la gură: ér cei mai înțelepți spuneau celor mai mici:

— Tăceți; căpitanul Fougerel dórme.

Adese-orî bătrânul eșia din acea pirotélă. Atunci vorbea. Figura sa sbârcită dar încă bărbătescă, se anima și, cu vocea sa puternică și gravă,

Cherchez le

el da celor noi cuvântul de ordine al celor vechi:

— Să scii se vă jertfiți; fiți generoși, chiar decă ar trebui să fiți incelați. Iubiți ce e frumos, serviți ce e bine. Aveți o credință, un drapel, și muriți pentru el; e mai bine de cât a trăi fără el.

Apoi cădea iarăși in visare.

Intr'o séră din luna Iuliu 1870, nu sunt încă dece ani, căpitanul Fougere se dusese, ca de obicei, la gară. unde, cu trenul de la Paris, sosesc in fie care séră scirile țilei. Bătrânul nu se prea ocupa de acele sciri, dar era o preambulare. Se dusese, rezemându-se in baston, tărîndu-se, tușind și obosit. Trecătorii îl salutau pe drum și el cu greu le intorcea salutarea. Sosind la gară, căpitanul vedu o mulțime indesată, auți un sgomot neobicănit, observă că ochii tuturor luciau.

El intrebă ce este.

— Ce este, căpitane? Resbel!

— Resbel? țise bătrânul cu mirare.

— Resbel cu Prusia! Resbelul e declarat!

Căpitanul Fougere se sprijini de banca unde se pun lățile ca se nu cadă; apoi, galben ca cêra el luă o posă militară și ridicând in aer bastonul

de care nu mai avea trebuință pentru a se susține, scóse un strigăt puternic :

— Trăiască Francia!

Atunci bătrânul soldat de o-dinióră, sdrobotit, gârbovit, se vădu regăsind o energiă supremă și mergând spre oraș răpede și invértind bastonul.

Vorbia tare :

Malapeyre! Sermanul meu Malapeyre! ȃicea el, drapelul, o se-lũ reluãm acum!

În timpul mesei, bătrênul soldat, apucat de o aprindere generóasă, radia. Ceru malaga pentru toți și beu în sănătatea armatei care pleca.

Merse la Cafenea și la ȃece ore, se întórse a casã, repetând prin stradele deșerte :

— Audĩ Malapeyre, ei ne vor aduce drapelul înapoi!

Și bătrênul soldat adormi cu acest vis.

A doua ȃi, orașul Vernon alla, cu o mișcare adâncã, cã bătrânul cãpitan Fougere! fusese gãsit, diminéȃta, în patut lui, lovit de un atac de dambla.

Bătrânul murise cu surisul pe buse.

De atunci nimeni nu mai șede la mészã cãpitanilor.

